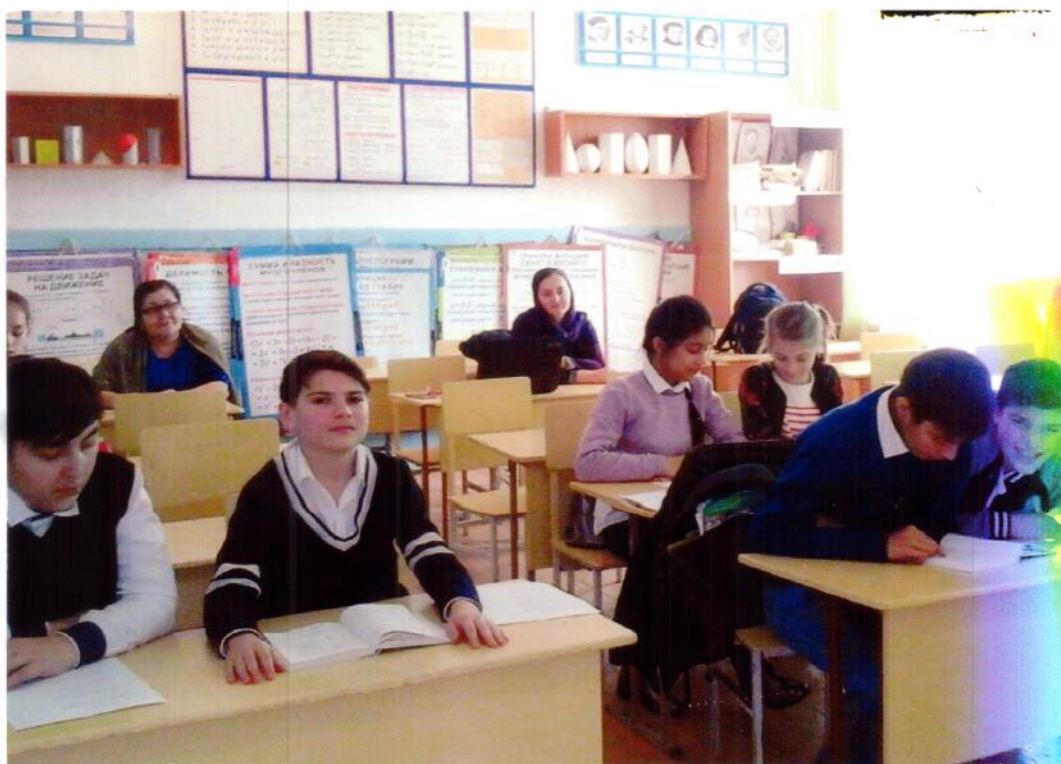

Государственное казенное общеобразовательное учреждение
Республики Дагестан «Бабаюртовская средняя школа-интернат №11»

Открытый урок на тему: «Прилагательное»

Подготовила и провела Адильсаидова А.К.
9 класс 2020 год

Дарсны темасы: **Сыпатлыкъ.(беклешдирив)**

Дарсны мурады:

сыпатлыкъны гъакъында яшлагъа аслу маълуматланы бермек:
сыпатлыкъны даражалары, сыпатлыкъны этилиши сыпатлыкъны
язылышы; тил обсдюрювню, эсин, тергевюн артдыривну, оюн
теренлишдиривню, тарбиялавну уьстюнде иш.

Дарсны къайдасы (тип): англатьв

Къурулуш: тестлер, карточкалар, презентация..

Техника къураллар: интерактив доска, проектор, нетбуклар, компьютер.

Дарсны барышы

I.Къурулуш мюгълет.

Яшланы дарсгъа гъазирлев;

Тархны доскагъа ва тептерлеге язабыз.

II.Янгы дарсны уьстюнде ишлев.

1)Экранда шиъру чыгъа. Слайд №3

**Арив, гёзел, гъайбатлы,
Игит, къоччакъ, къудратлы,
Къызыл, къып-къызыл, къызгъылт,
Сари, сап-сари, саргъылт,
Акъшумал яда ап-акъ,
Бийик я алашаракъ,
Татывлу, тузлу, майлы,
Зорба уллу, бек шайлы,
Юртлу яда шагъарлы,
Янгурлу яда къарлы,
Авлакъдагъы, бавдагъы
Яда бийик тавдагъы,
Шу санагъан сёзлерим
Бир де тюгюл атлыкъ
Билген гиши айтажакъ
О тил гесим- **СЫПАТЛЫКЪ.****

2)Бугюнго дарсыбызны темасы: **Сыпатлыкъ. Слайд №4**

(Сыпатлыкъны сиз гиччи класларда гечгенсиз). Эсге алайыкъ.

- Сыпатлыкъ нени англата? Предметни белгисин англата! **Слайд №5**

Сыпатлыкълар предметни сан ягъы, туюсю, оьлчевю, заманы, ери булан
байлавлу белгилени англата.

Булар нечик соравлагъа жавап бере, эсге алайыкъ!
Нечик? Къайсы? Къачангъы? Къайдагъы?

Сыпатлыкълар маъналарына гёре даражалы ва даражасыз бола
(Экрангъа къарайбыз). Слайд №6

Сыпатлыкь

Даражалы

Даражасыз

1. Баш даража

сари, гиччи

юртлу

2. Кемлик даража

(-шылт,-сув,-гъылт,

-ракъ,-рек,-лдын,

-явуз,-шумал;бироз)

Магъачкъаладагъы

язбашгъы

3. Артыкълыкь даража:

(инг,чинк де, обтесиз, бек, лап,не ажайып, арив-арив, ап-акъ)

(мисаллар гелтириле)

Булар тамур сыпатлыкълар, къошумчаланы кёмеги булан башгъа тил
гесимлерден де сыпатлыкълар этиле. Слайд №7

1) –лы,-ли,-лу,-лю, (белгини яда ерин англата)

2) –сыз,-сиз,-суз,-сюз (къаршы маъна)

3) – гъы,- ги,- гъу,- гю

(атлыкъланы ер гелишдеги, гъаллыкъланы баш гелишдеги
къалибине къошула) (мисаллар гелтириле)

3). («Анама»- шиъру экранда языла. Бир яш шиъруну охуй) Слайд №8

Аявлу азиз анам

Кёп сюемен мен сени

Сен де шолай сюе деп

Эсима геле мени

Азиз анамны сёзю

Балгъам мени жаныма

Нече де мен ялкъаман

Ол гелмесе яныма

Азиз анама мени

Багъышлайман йырымны

Сагъа айтмайлы, анам,

Кимге айтайым сырымны?

Азиз анамны мени

Көп суюмен нече де
Ону даим ойлайман
Гъар гюн де, гъар гече де .
Азиз анамда мени
Даим юрегим, оюм
Огъар бир кыйын болса,
Яллап гете яш боюм.
Анам элде абурлу
Мен де огъар ошарман
Мени **азиз анамдан**
Уьлгю алып яшарман.

Айрылгъан сёз тагъымлар янгыдан охула. Гелишлеге гёре тюрленегени англашдырыла.

4).Гъали орус тил булан тенгleshдирейик. Слайд №9

Б.г. азиз ана	И.п. милая мама
Ес.г. азиз ананы	Р.п. милой мамы
Багъ.г. азиз анагъа	Д.п. милой маме
Тюш.г. азиз ананы	В.п. милую маму
Ер.г. азиз анада	Тв.п. милой мамой
Чыгъ.г. азиз анадан	П.п. о милой маме

Къумукъ тилде сыпатлыкълар алышынмай, огъар байлангъан атлыкълар гелишлеге гёре тюрленип къала. Орус тилде эки де сёз тюрлене.

5). Баш гелишдеги атлыкълар озге атлыкъланы алдында къолланса, сыпатлыкълар йимик белгилевюч болуп геле (Шо заман олар атлыкъ хасиятларын тас эте, гелишлеге гёре тюрленмей, не санав, не мюлк къошумчаланы къабул этмей). **Слайд №10.**

Морфология якъдан чечгенде оланы атлыкълар деп санама герек.

Масала:

Темир ёл- железная дорога
Агъач къашыкъ- деревянная ложка
Алтын юзюк- золотое кольцо
Булакъ сув- родниковая вода
Юн чораплар- шерстяные носки.

Шулай мисаллар, айрокъда, адабият китабыгъызда сиз гечген асарланы атларында ёлугъа.

6)Гъали асарланы атларын айтаман. Сиз ким язгъанны токъташдырасыз, белгилевюч болуп гелеген атлыкъланы да гёрсетесиз.

Бир якъдан мен сизин адабиятдан билимигизни де тергежекмен. Слайд №11

1. «Языкъ Гъабибат».....Н.Батырмурзаев.
2. «Къубагийик мююзлер».....А. Гъажаматов.
3. «Ана тил».....А. Джачаев.

7)Гъали авторун айтаман, тюшген сёзню табыгъыз: Слайд №12

1. М.Гъусейинов «... гелин».....бай
2. Й. Къзакъ «Гетгенибиз ... гюз эди».....гёкша марал
3. Атаева « Къурдашлар ... гюн табулар»....къыйынлы

8)Гъали, яшлар, мен сизге А. Гъажаматовну «Мен оьктеммен» деген повестинден инкъылапчыланы суратлайгъан бир гесекни охуйман, тергевлю тынглагъыз. Слайд №13

«Ачылгъан сыйлы китап йимик Уллубий, сувурулгъан къылыч йимик Магъач, битмейген хазна йимик Хизроев, отялын йимик Гъарун Сайидов, лачин йимик Солтансайт Казбеков».

Сорав:

- 1)бары да инкъылапчылагъа ортакъ сыпатлыкъ булан бир сёз айтыгъыз;
- 2)шо сыпатлыкъгъа маънадашлар гелтиригиз.

9).Сыпатлыкълар аталар сёзлери, айтывларда да кёп ёлугъа. Шулай тапшурув этейик. Берилген сёзлени бир ёрукъгъа салып, айтывланы охугъуз. Слайд №14

Аз, асил, сёйле, сёйле. Аз сёйле, асил сёйле.
Бош, бабиш, акъ, авузгъа. Авузгъа бош акъ бабиш.
Терек, болмас, бав, янгыз, болмас, къала, таш, янгыз.
Янгыз терек бав болмас, янгыз таш къала болмас.

Ш.Беклешдирив.

1)Тапшурув №1. Слайд №15

(языв иш. Бир- бирлетип чыгып доскагъа яза, къалгъанлар тептерлерине яза)

Гёк- гёкшылт, гёкшумал, гем-гёк, лап гёк
назик- назиксув, яшыл-яшгъылт, яп-яшыл
алаша-алашаракъ, бек алаша
къара-къаралдын, къараявуз, къап-къара, ътесиз къара.
Дагъыстан- дагъыстанлы, Дагъыстандагъы
Гюз-гюзгю
Эдеп-эдепли. эдепсиз
(Сыпатлыкъланы язылышын айтмакъ)

2).Суратгъа гёре иш. Сыпатлыкълар гелтирмек. Слайд№16.

Суратлагъа къарап, сиз гёреген сыпатлыкъланы языгъыз. Суратлардагъы табиатгъа гёре, йылны заманына гёре сёз тагъымлар да тизме боласыз.

Яшыл, сари, къара, гёк, кызыл, акъ, таза, ачыкъ, сюзюк, къарлы, чечекли, гюзгю, кышдагъы, язбашгъы, яздагъы.

Тереклер-(нечик?) - бийик, алаша, базыкъ, назик, гиччи, уллу, яшыл, ялангъач.

Чакъ (нечик?) - исси, сувукъ, салкъын, гюнгюрт, тунукъ, шавлалы, булутлу.

3). 1) Нетбукда ва экранда тестлер. Слайдлар №17-19.

4). Слайд №20

Оюн теренлешдирирге тапшурув (логика)

базыкъ	$9-8=...$	азыкъ
къоччакъ	$27-14=...$
гюзгю	$12+...=...$	юзю
исбайы	$...-101=126$...

5) Гъали ребусларда берилеген асарланы атларын билигиз, авторларын айтыгъыз. Слайд №21

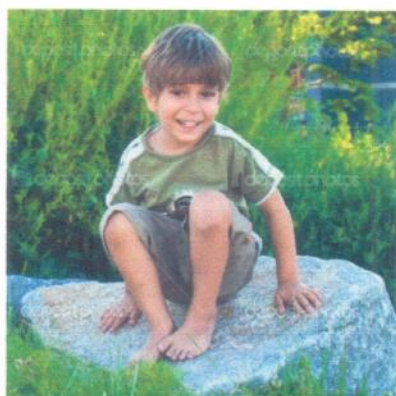
Тул къыз. Таш улан. Денгиз ат. Къубагийик мююзлер.

«Денгиз ат»

«Къубагийик мююзлер»

«Таш улан»

Къул
Къ=Т

«Тул къыз»

б)Соравлагъа жаваплар. Слайд №22

- Сыпатлыкъ нени англата?
- Нечик соравлагъа жавап бере?
- Сыпатлыкълар маънасына гёре нечик тюрлюлери бола?
- Даражалы сыпатлыкъланы даражасызларындан нечик айырма бола?
- Даражалы сыпатлыкъланы нече даражасы бола?

IV. Натижа чыгъарыв, яшланы къыйматлав.

V. Уыйге иш. Слайд №23

«Язбашны баш гюнлери» деген темагъа табиятны суратлап гиччирек хабар тизмек.

**Тарбиялав мюгълет. Ана тилни суймеге, огъар агъамият бермеге тарыкъны гъакъында яшлагъа муаллимни сёзю.
Шиърю охула. Слайд №24**

**Ана тил.
Башлап сагъа тынглагъанман бешикте,
Башлап сени эшитгенмен анамдан.
Ана тилин анасындай суймейген
Ана элин сую десе инанман.
Налатласа, ана тилде налатлар,
Ана тилде макътар мени, макътаса,
Магъа гелер балагъланы алдында
Ана тилим токътар, бир зат токътаса.
Артсыз-алсыз акъубалар къопса да,
Ана тилим булан амал этермен.
Анам берген ана тилим сав чакъы,
Абдырап, мен акъ байракъны гётермен!**